

Ատենախոսության ընդհանուր բնութագիրը

Թեմայի արդիականությունը և հետազոտության վիճակը:

Ժողովրդավարական, իրավական պետության կայացման բնականոն գործընթացը երաշխավորող առանցքային գործոններից են հանրային իշխանության մարմինների կազմավորման անխոցելի ընթացակարգերը և, ըստ այդմ էլ՝ հնարավորինս կատարյալ ընտրական օրենսդրությունը, ընտրական համակարգը և ընտրական գործընթացներում պատշաճ իրավական մշակույթը: Այս բաղադրիչներից յոլրաքանչյուրը, էական նշանակություն ունենալով հանդերձ, դեռևս գտնվում են ձևավորման փուլում, իսկ օրենսդրության հաճախակի, երբեմն անհարկի ու անգամ հակասական փոփոխությունները վկայում են դրանց առնչությամբ միանշանակ ու կանխատեսելի պատկերացումների բացակայության մասին: Չնայած միջազգային փորձագիտական խմբերի, մասնավորապես, Վենետիկյան հանձնաժողովի ներկայացուցչության՝ ՀՀ ընտրական օրենսդրության վերաբերյալ արտահայտած, հիմնականում, դրական եզրակացություններին, այնուամենայնիվ, գործնական զարգացումները ցույց են տալիս, որ օրենսդրությունը չի հանգեցնում ընտրախախտումների, ընտրական վեճերի նվազեցմանը, դրանք նորանոր եղանակներ են ձեռք բերում ու դրսևորումներ ունենում, ուստի հարկ ենք համարում համակարգված ու ռազմավարական կանխատեսելի չափանիշներով միայն վերանայել ու վերաիմաստավորել նշված ինստիտուտների առնչությամբ օրենսդրության հիմնադրույթներն ու նպաստել առավել համարժեք իրավական մշակույթի ձևավորմանը:

Միաժամանակ ընտրական գործընթացների իրավական հիմքերի բարելավումն ինքնին ընտրական իրավունքի խախտումները, այդ հիմքով ծագած վեճերը բացառող գործոն լինել չի կարող, մյուս կողմից ընտրական վեճերի քննության հիմնավորված ընթացակարգերի ու կառուցակարգերի առաջադրումը կարող է նպաստել բուն ընտրական գործընթացների երաշխավորմանը: Ակնհայտ է, սակայն, որ ընտրական վեճերի աճի միտումները դեռևս ոչ միայն չեն ուղեկցվում պատշաճ արտադատական ու դատական երաշխիքներով, այլև բացակայում են այդ արդիական հիմնախնդիրների լուծմանն ուղղված համալիր հետազոտություններ: Վերջին հաշվով, ընտրական վեճերի

համակողմանի և արդար դատաքննության սկզբունքի հենքով քննությանն երաշխավորող ընթացակարգերի մշակումը նույնպես հանդիսանում է ընթացող իրավական բարեփոխումների կարևոր բաղադրիչներից:

Չենք կարող անտեսել, որ դրանց քննության և լուծման արդյունքում վեր են հանվում նաև ընտրական օրենսդրության մեջ առկա անկատարություններն ու իրավակիրառ պրակտիկայում դրսևորվող թերությունները: Այդ իսկ պատճառով, թեմայի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս ոչ միայն մշակել ընտրական վեճերի օբյեկտիվ քննության և լուծում երաշխավորող ընթացակարգերի վերաբերյալ անհրաժեշտ գիտագործնական նշանակություն ունեցող դրույթներ, աջակցել գործող ընտրական օրենսդրության կատարելագործմանն ու ներդաշնակեցմանն ուղղված գործընթացներին, հատկապես, այլև նպաստել ողջամիտ իրավակիրառ պրակտիկայի ձևավորմանը:

Թեմայի արդիականությունը թելադրված է նաև մեր երկրում ընթացող սահմանադրաիրավական բարեփոխումների առանցքային մի շարք ինստիտուտների առնչությամբ համալիր գիտական հետազոտություններ նախաձեռնելու և նշված բարեփոխումների բնականոն ընթացքը երաշխավորող հայեցակարգային հիմնադրույթներ առաջադրելու անհրաժեշտությամբ: Ինչպես հայտնի է, ընտրական համակարգն ինքնին դարձել է սահմանադրական բարեփոխումների կարևորագույն թիրախներից մեկը՝ ինչպիսին կլինի հայրենական ընտրական համակարգը, ի գործ կլինի այն նվազեցնելու ընտրական վեճերը. այս և նմանաբնույթ հարցադրումներին հնարավորինս սպառիչ ու, ընդ որում, գիտագործնական չափանիշներով հստակ պատասխաններ առաջադրելու համար անհրաժեշտ է կոնկրետ հարցադրումներով համակողմանի տեսական հետազոտություն: Մյուս կողմից սահմանադրական բարեփոխումների արդյունքում ձևավորվելիք նոր ընտրական համակարգը պետք է հնարավորինս սեղմ ժամկետներում ուղեկցվի հուսալի իրավական պաշտպանությամբ, ծագած հնարավոր վեճերի համակողմանի ու երաշխավորված քննության լծակներով:

Ընտրական վեճերի վերաբերյալ որոշ դատողությունների կարելի է հանդիպել հայրենական իրավագետների առանձին աշխատություններում, սակայն դրանք դեռևս չեն հետազոտվել որպես ինքնուրույն ուսումնասիրման նյութ,

համակողմանիորեն չեն ուսու մնասիրվել դրա սահմանադրափրավական և վարչափրավական ասպեկտները: Վերը նշված հեղինակներն ընտրական վեճերին անդրադարձել են այնքանով, որքանով այն անհրաժեշտ է եղել այլ հարցադրումներով իրենց ուսու մնասիրությունն առավել ամբողջական ներկայացնելու համար, այնինչ տվյալ աշխատության շրջանակներում հետազոտվում է ընտրական վեճ իրավական երևույթն ու դրա քննությունն առնչվող այն հարցերը, որոնք ինքնուրույն ուսու մնասիրության կարիք ունեն:

Ջետազոտության նպատակը և խնդիրները: Տվյալ ուսու մնասիրության նպատակն է ընտրական վեճի՝ որպես միջճյուղային ինստիտուտի էության բացահայտումը, դրա առաջացմանը նպաստող պայմանների և պատճառների վերհանումը, քննության և լուծման եղանակների համալիր ուսու մնասիրությունը, ինչպես նաև դրա արդյունքում ընտրական վեճերի կարգավորմանն ուղղված օրենսդրության և իրավակիրառ պրակտիկայի կատարելագործմանը նպաստելը:

Ուսու մնասիրությունը լիարժեք դարձնելու նկատառումներից ելնելով աշխատությունում առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- «ընտրական վեճ» իրավական եզրույթի վերաբերյալ առկա բնորոշումների բազմազանության ուսու մնասիրությունն ու դրանց համեմատական վերլուծության արդյունքում հնարավորինս համապարփակ և կոնկրետ իրավափրաբերությունների էությանը համապատասխան բնորոշման մշակումը, ինչը կնպաստի այդ ինստիտուտի իրավական կարգավորման փրաբելավմանն ուղենիշների բացահայտմանը,

- ընտրական վեճերի առաջացման պատճառների ու նպաստող պայմանների վերհանումն ու դրանց վերացմանն ուղղված կազմակերպական-իրավական ուղիների առաջադրումը,

- ընտրական վեճերի տեսակների ուսու մնասիրությունը, դրանց առանձնահատկությունների բացահայտումը և համարժեք իրավական լուծումների առաջադրումը,

- ընտրական վեճերի սուբյեկտային կազմի կարգավիճակի ու լիազորությունների առանձնահատկությունների ուսու մնասիրությունն ու

դրանց դերի և նշանակության պարզաբանումն ընտրական վեճերի քննության և լուծման համատեքստում,

- ընտրական վեճերի՝ վարչական և դատական կարգով քննության և լուծման օրենսդրական թերույթունների բացահայտումն ու դրանց համալիր լուծման համար գիտականորեն հիմնավորված առաջարկությունների ներկայացումը,

- ընտրական վեճերի քննության և լուծման ընթացքում ՀՀ սահմանադրական դատարանի դերի ու գործունեության համակողմանի հետազոտությունը և այդ առնչությամբ ծագած հիմնախնդիրների լուծմանը միտված եզրահանգումների առաջարկումը:

Ուսումնասիրության օբյեկտը և առարկան:

Ուսումնասիրության օբյեկտ են հանդիսանում այն իրավական լծակները, որոնք ուղղված են ընտրական գործընթացի ժամանակ քաղաքացիների խախտված ընտրական իրավունքների պաշտպանության իրականացմանը:

Ուսումնասիրության առարկա են հանդիսանում մասնագիտական գրականության մեջ տեղ գտած տեսական դրույթները, որոնք բացահայտում են ընտրական վեճի, որպես միջճյուղային ինստիտուտի էությունը, ընտրական վեճերի քննությունն ու լուծումը կարգավորող իրավական ակտերում ամրագրված նորմատիվ դրույթները, ինչպես նաև ընտրական վեճերի լուծման առնչությամբ ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկան, միջազգային փորձագիտական եզրակացություններն ու սոցիոլոգիական հետազոտությունների արդյունքները:

Գիտական նորույթը:

Ատենախոսությունն առաջին փորձերից է՝ ներկայիս իրավաքաղաքական իրողությունների վերլուծության արդյունքներով Հայաստանի Հանրապետությունում ընտրական վեճերի, դրանց քննության և լուծման սահմանադրական և վարչաիրավական ասպեկտների համալիր հետազոտության, ինչպես նաև ընտրական վեճերի լուծման՝ որպես անձի ընտրական իրավունքների պաշտպանության իրավական միջոցի համալիր ներկայացման ուղղությամբ: Վերոնշյալ համատեքստում փորձ է արվել ներկայացնել ընտրական վեճերի քննության կատարելագործմանն ուղղված օրենսդրական միջարք առաջարկություններ, որոնք կարող են նպաստել ընտրական իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությանը: Մասնավորապես, հիմնավորվել է ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրված ընտրական

իրավասուբյեկտության շրջանակի ընդլայնման, ընտրական վեճերի քննության համատեքստում ՀՀ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կարգավիճակի որոշակիացման և լիազորությունների սահմանափակման անհրաժեշտություն: Առաջին անգամ փորձ է արվել ներկայացնելու խմբային հայցի ինստիտուտը՝ որպես կոլեկտիվ ընտրական իրավունքների պաշտպանության միջոց՝ սահմանելով դրա կիրառման համար անհրաժեշտ նախադրյալներ:

Պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները:
Ելնելով առաջադրված նպատակներից և դրանցից հետևող խնդիրներից, պաշտպանության են ներկայացվում հետևյալ հիմնական դրույթները.

1. «Ընտրական վեճ» իրավական եզրույթի համալիր հետազոտությունը թույլ է տալիս հանգելու այն եզրակացության, որ այն հանդիսանում է միջճյուղային ինստիտուտ և չի կարող ամբողջովին ներառվել որևէ ինքնուրույն իրավունքի ճյուղի մեջ ու դրա սահմաններում դառնալ ամբողջական կանոնակարգման առարկա: Այս տեսական մեկնակետը կանխորոշում է նաև հիշյալ եզրույթի իրավական կարգավորման առանձնահատկությունները: Նույնաբնույթ հարաբերություններ կարգավորող իրավական ակտերում հիշյալ եզրույթը կիրառվում է տարբեր տերմիններով, ինչը ոչ միայն չի նպաստում օրենսդրության ներդաշնակեցմանը, այլև իրավական որոշակիության տեսանկյունից դժվարություններ է առաջացնում իրավակիրազոր ծունկությունների ընթացքում՝ առավել խոցելի դարձնելով կարգավորվող ոլորտը: Ուստի, կարծում ենք, որ նպատակահարմար է ընտրական օրենսդրությամբ ամրագրել «ընտրական վեճ» եզրույթի համապարփակ բնորոշումը, որը կիրառելի կլինի նաև այլ իրավական ակտերով կարգավորվող ընտրաիրավական հարաբերությունների կարգավորման ընթացքում:

2. Առաջարկվում է արմատապես վերանայել ընտրական վեճերի առաջացման պատճառների ողջ համակարգի ուսումնասիրության վերաբերյալ ձևավորված մեթոդաբանությունը, որի դեպքում ընտրական իրավունքի խախտման հանգեցնող յուրաքանչյուր գործոն, որպես կանոն, ինքնըստինքյան դիտարկվում է որպես ընտրական վեճի առաջացման պատճառ՝ խեղաթյուրելով տվյալ հասկացության էությունը ու նպատակային նշանակությունը: Հետազոտության շրջանակներում վեր է հանվել «պատճառ»

եզրույթի էությունը և այդ համատեքստում ներկայացվել
ընտրական վեճի առաջացման միակ պատճառը՝
իրավախախտումը, և դրան նպաստող գործոնների համակարգը:

3. Ընտրական վեճի, որպես ընտրական հարաբերության
մասնակիցների իրավասուբյեկտության համակողմանի
ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ բացի
քաղաքացիական իրավասուբյեկտությանը բնորոշ
ընդհանուր պահանջներից, քննարկվող դեպքում
անհրաժեշտություն է ծագել սահմանելու լրացուցիչ
չափանիշներ (անձի քաղաքացիությունը, առողջական
վիճակը՝ դատական կարգով անգործունակ ճանաչելը,
ազատագրկման վայրում պատիժ կրելը, բնակության վայրը և
այլն), որոնք պայմանավորված են ոչ այնքան գուտ
դատավարության, որքան ներկայացուցչական
ժողովրդավարության կայացման խնդիրներով:

Մինչդեռ, հայրենական օրենսդրության հիմքում
ավանդաբար դրվել են գուտ դատավարական շահերով
թելադրված իրավակարգավորումներ, արդյունքում անհիմն
սահմանափակելով ընտրական իրավունքների լիարժեք
պաշտպանությունն ապահովելու հնարավորությունը: Այս
նկատառումով համակարգված ներկայացվել են
սուբյեկտների շրջանակի և դրանց ներկայացվող
պահանջների վերանայման վերաբերյալ գիտագործնական
չափանիշները:

4. Կարևորելով ընտրական իրավունքների հանրային
նշանակությունը՝ ատենախոսությունում առաջարկվում է
որպես կոլեկտիվ իրավունքների պաշտպանության միջոց
կիրառել խմբային հայցը: Ընտրական վեճերի քննության
ընթացքում այս ինստիտուտի կիրառման
նպատակահարմարությունը բխում է այն հանգամանքից, որ
ընտրությունների ընթացքում պետական մարմնի կայացրած
որոշմամբ հաճախ խախտվում են ոչ թե մեկ անձի, այլ մի
որոշակի ընտրազանգվածի ընտրական իրավունքներ:
Միաժամանակ, նկատի ունենալով խմբային հայցի
ինստիտուտի առնչությամբ առկա սուր
տարածայնությունները, առաջարկվում է
նախապատվությունը տալ ոչ թե ավանդաբար ձևավորված
խմբային հայցին, այլ միայն որոշակի վերապահումներով
դրակիրառման տարբերակին:

5. Ընտրական հանձնաժողովների կողմից ընտրական
վեճերի քննության սկզբունքների կազմում
առանձնահատուկ դեր ունի հայեցողական

լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքը: Այս սկզբունքի առնչությամբ, հիմնականում դրանք համարժեք ընկալման հիմքով, ի սկզբանե գործնականում անհարկի բացասական վերաբերմունք է ձևավորվել՝ հայեցողական լիազորությունն ինքնին դիտարկելով որպես կոռուպցիոն ռիսկեր պարունակող գործոն: Ատենախոսությունում հիմնավորվել է այն դիրքորոշումը, որ հայեցողական լիազորությունը սահմանափակելու նախադրյալները բոլորովին այլ ենթատեքստ ունեն, որ հարկ է ոչ թե նշված սկզբունքի իրացման պատրվակով անվերապահորեն սահմանափակել վարչական մարմինների, այդ թվում՝ ընտրական վեճեր քննող մարմինների հայեցողական լիազորությունները, այլ հստակեցնել դրանց կիրառման հիմքերն ու պայմանները:

6. ՀՀ ընտրական օրենսգրքով կարգավորված է բացառապես ընտրական հանձնաժողովի որոշումների, գործողությունների (անգործության) բողոքարկման կարգը, ինչը վկայում է այն մասին, որ տվյալ դեպքում ելակետ է ընդունվել այն դիրքորոշումը, որ կոլեգիալ մարմնի պարագայում իրավաչափ է վերջինիս առանձին անդամների գործողությունները (անգործությունը)՝ վարչական կարգով բողոքարկելու իրավական հիմքեր սահմանելը: Ատենախոսությունում հիմնավորվել է, որ վերը նշված իրավակարգավորումը բավարար է ընտրական իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունն ապահովելու համար, ուստի անհրաժեշտ է վերանայել այս դիրքորոշումը և սահմանել նաև ընտրական հանձնաժողովի անդամի գործողությունն ու անգործությունը բողոքարկելու հնարավորություն:

7. Ատենախոսությունում ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին վերապահված լիազորությունների այն հատվածը, որն առնչվում է և առանցքային նշանակություն ունեցող հարցերով որոշումներ կայացնելուն, և, միաժամանակ, դրանց վերաբերյալ բողոքները քննելուն, գնահատվել է ոչ իրավաչափ, իսկ վերլուծության արդյունքներով առաջադրվել են այդ մարմնի կարգավիճակին առավել համահունչ լիազորություններ վերապահելու չափանիշներ: Միաժամանակ, առաջարկվել է վերանայել ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ձևավորման կարգը՝ ելնելով չեզոքության, անկողմնակալության և շահերի հավասարակշռության սկզբունքներից, քանի որ գործող ընթացակարգն ի գործ է բացառելու սուբյեկտիվ դրսևորումներ:

8. Հիմք ընդունելով այն իրողությունը, որ ընտրական իրավունքների պաշտպանության ոլորտում վարչական արդարադատության ինստիտուտի կիրառումը տարաբնույթ մեկնաբանությունների առիթ է հանդիսացել, առաջարկվել է եզրահանգում այն մասին, որ, թեև այդ նորամուծությունն արդարացված է (նկատի է ունեցվել այն, որ հիմնականում ընտրական վեճերի կողմ են հանդիսանում որոշակի վարչարարություն իրականացնող պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններ ու դրանց պաշտոնատար անձինք), այնուամենայնիվ, ընթացակարգերի մի որոշակի հատված ճշգրտման կարիք ունի և չի բխում վարչական արդարադատության էությունից, մասնավորապես, ընտրական գործերի ընդդատությանը, վարչական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների շրջանակին, դատական ակտի ուժի մեջ մտնելուն և այլն: Ատենախոսությունում համակարգված անդրադարձ է արվել վերջիններիս և ներկայացվել կոնկրետ առաջարկություններ դրանք վերանայելու նկատառումով:

Ուսումնասիրության մեթոդաբանական հիմքը:

Հետազոտության ընթացքում օգտագործվել են գիտական ուսումնասիրման ինչպես ընդհանուր, այնպես էլ հատուկ մեթոդներ: Մասնավորապես, ընդհանուր մեթոդներից օգտագործվել են վերլուծության (անալիզ) և սինթեզի, ինդուկցիայի և դեդուկցիայի, ձևական տրամաբանության և այլ մեթոդներ:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ընտրական վեճերն անընդհատ զարգացող, հարափոփոխ երևույթներ են, հեղինակի կողմից կիրառվել է դիալեկտիկայի մեթոդը՝ հատկապես ընտրական օրենսդրության ուսումնասիրության ընթացքում: Լայնորեն կիրառվել է նաև համակարգային-կառուցվածքային մեթոդը:

Աշխատության տեսական հիմքը: Ելնելով <<ընտրական վեճ>> եզրույթի բազմակողմանիությունից՝ ատենախոսության համար տեսական հիմք են հանդիսացել իրավունքի տարբեր ճյուղեր ներկայացնող հայրենական և արտասահմանյան հեղինակների, մասնավորապես՝ Գ. Գ. Հարությունյանի, Ն. Ա. Այվազյանի, Գ. Բ. Դանիելյանի, Ռ. Հ. Եղյանի, Ս. Ա. Ավագյանի, Վ. Բ. Իսրաելյանի, Լ. Գ. Ալեխիչևայի, Յու. Ա. Դմիտրիևի, Ա. Վ. Իվանչենկոյի, Ե. Պ. Իշչենկոյի, Ա. Ե. Իշչենկոյի, Մ. Ս. Մատեյկովիչի, Մ. Կ. Տրեուշնիկովի, Օ. Վ. Տուպիկովի, Ա. Ա. Վեշնյակովի, Յու. Ա. Վեդենենի, Ա. Ե.

Պոստնիկովի, Ն. Յոլ. Խամանյովայի, Դ. Փեթիթի, Դ. Շոնի, Ա. Ռուփելի և ուրիշների աշխատությունները:

Աշխատության նորմատիվ-իրավական և փորձառական (Էմպիրիկ) հիմքը: Ատենախոսության նորմատիվ հիմքն են կազմում ՀՀ Սահմանադրությունը, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական Կոնվենցիան, ընտրական իրավունքին առնչվող միջազգային իրավական այլ փաստաթղթերը, ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը, «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքը, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքը, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը, ՀՀ սահմանադրական դատարանի և վարչական դատարանի՝ ընտրական վեճերի քննության ու լուծման վերաբերյալ որոշումները, ՀՀ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի, ինչպես նաև ստորադաս ընտրական հանձնաժողովների որոշումներ, միջազգային փորձագիտական խմբերի եզրակացություններ և այլն:

Ուսումնասիրության արդյունքների տեսական և գործնական նշանակությունը: Ատենախոսության տեսական նշանակությունը պայմանավորված է ընտրական վեճերի կարգավորմանն ուղղված գիտական մտածողության մեջ արվող տեսական ներդրումով, քանի որ աշխատանքը պարունակում է համապարփակ եզրահանգումներ ու ընդհանրացումներ, որոնք կարող են հետագայում օգտագործվել ընտրական վեճերի լուծմանն ուղղված տեսական խնդիրների քննարկման ընթացքում:

Հետազոտության արդյունքների գործնական նշանակությունը կայանում է նրանում, որ աշխատությունը պարունակում է առաջարկություններ, որոնք ուղղված են ընտրական օրենսդրության կատարելագործմանն ու իրավասումարմիներին կողմից ձևավորվող իրավակիրառարակ տիկայի արդյունավետության բարձրացմանը: Ուսումնասիրության արդյունքները կարող են օգտագործվել նաև ուսումնական գործընթացում:

Ատենախոսության արդյունքների փորձարկումը: Աշխատանքը կատարվել է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի սահմանադրական իրավունքի ամբիոնում, որտեղ անցկացվել է դրա քննարկումը և գրախոսությունը: Ատենախոսությունում արտացոլված եզրահանգումներն ու հիմնադրույթներն ամփոփվել են մի շարք գիտական հրատարակումներում:

Ատենախոսության ծավալը և կառուցվածքը:

Ատենախոսությունը կատարված է ԲՈՅ-ի կողմից սահմանած ծավալով և կազմված է ներածությունից, երեք գլուխներից, որոնք ներառում են ինը պարագրաֆներ, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը

Ներածության մեջ հիմնավորվում է թեմայի արդիականությունն ու գիտական մշակվածության աստիճանը, աշխատանքի նպատակն ու խնդիրները, օբյեկտն ու առարկան, ատենախոսության մեթոդաբանական, տեսական և նորմատիվ հիմքերը, պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, ատենախոսության տեսական և գործնական նշանակությունն ու արդյունքների փորձարկումը:

Առաջին գլուխը՝ **«Ընտրական վեճերը և դրանց իրավական հիմքերը»** կազմված է չորս պարագրաֆներից:

Առաջին՝ **««Ընտրական վեճ» եզրույթի բնորոշման հիմնախնդիրները»** վերտառությամբ պարագրաֆում ուսումնասիրվել են «ընտրական վեճ» իրավական եզրույթի վերաբերյալ մասնագիտական գրականության մեջ առկա տեսակետներ և դրանց համեմատական վերլուծության արդյունքում ներկայացվել հնարավորինս համապարփակ բնորոշում: «Ընտրական վեճ» եզրույթն ուսումնասիրվել է նաև դրանք կարգավորող ՀՀ իրավական ակտերի համատեքստում և ընդգծվել, որ նույնաբնույթ իրավահարաբերություններ կարգավորող իրավական ակտերում կարգավորման առարկայի վերաբերյալ կիրառվում են տարբեր եզրույթներ, ինչը խոչընդոտում է օրենսդրության ներդաշնակեցմանն ու արդյունավետ իրավակիրառ գործունեությունը: Ուստի անհրաժեշտ է ՀՀ ընտրական օրենսգրքում ամրագրել «ընտրական վեճ» եզրույթի համապարփակ բնորոշում, որը կկիրառվի նաև այլ իրավական ակտերով կարգավորվող ընտրատիրական հարաբերությունների կարգավորման ընթացքում:

Երկրորդ՝ «Ընտրական վեճերի առաջացման պատճառները» վերտառությամբ պարագրաֆում ուսումնասիրվել են ընտրական վեճերի առաջացման պատճառների վերաբերյալ տարաբնույթ դիրքորոշումներ, որոնք ընտրական իրավունքի խախտման հանգեցնող յուրաքանչյուր գործոն

ինքնըստինքյան դիտարկում են որպես ընտրական վեճի առաջացման պատճառ՝ խեղաթյուրելով տվյալ հասկացության էությունն ու նպատակային նշանակությունը: Ուստի վեր է հանվել «պատճառ» եզրույթի էությունը և այդ համատեքստում ներկայացվել ընտրական վեճի առաջացման միակ պատճառը՝ իրավախախտումը, ինչն էլ պայմանավորված է միջարք գործունեերով, որոնցից յուրաքանչյուրի համալիր հետազոտության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացության, որ ընտրական վեճերի առաջացման պատճառների և դրանց նպաստող գործունեերի հաղթահարմանն ուղղված գործընթացները պետք է իրականացվեն միաժամանակ երեք ուղղությամբ.

1) օրենսդրության նպատակասլաց կատարելագործում, որը պետք է իրականացվի օրենսդրական նախագծերի վերաբերյալ հասարակական լսումներ անցկացնելու, մշտադիտարկումներ կազմակերպելու, ինչպես նաև ընտրությունների անցկացման և ընտրական վեճերի լուծման արտասահմանյան լավագույն փորձի ուսումնասիրման ու ՀՀ ընտրական համակարգի համապատասխանեցված ներդրման միջոցով,

2) ընտրական գործընթացի մասնակիցների իրավագիտակցության, իրավական մշակույթի և սոցիալական պայմանների բարելավում,

3) քաղաքական կամքի դրսևորման ազատություն:

Երրորդ՝ «Ընտրական վեճերի դասակարգումը» վերտառույթյամբ պարագրաֆում ներկայացվել են ընտրական վեճերի տեսակների վերաբերյալ առկամոտեցումներ, և հենց դրանց հետազոտության համատեքստում ենք հանգել այն եզրակացության, որ անհրաժեշտ է ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրել ընտրական գործընթացի՝ անորոշ քանակով մասնակիցների իրավունքների պաշտպանության միջոց, որի դրսևորումը կարող է լինել խմբային հայցի ինստիտուտի կիրառումը: Սակայն, հաշվի առնելով այս ինստիտուտի վիճահարույց կողմերը, առաջարկվել է նախապատվությունը տալ ոչ թե ավանդաբար ձևավորված խմբային հայցին, այլ այն կիրառել որոշակի վերապահումներով՝ հայրենական իրավական համակարգի ամանձնահատկությունների հաշվի առնմամբ:

Չորրորդ՝ «Իրավաուբյեկտությունն ընտրական վեճերի քննության տեսանկյունից» վերտառույթյամբ պարագրաֆում ուսումնասիրվել է ինչպես ընտրական իրավաուբյեկտությունն ընդհանուր առմամբ, այնպես էլ

ընտրական վեճերի սուբյեկտային կազմի առանձնահատկությունները՝ միջազգային փորձի համատեքստում, և հանգել այն եզրակացության, որ միջազգային կառույցների կողմից առաջարկվող՝ ընտրական իրավահարաբերությունների սուբյեկտների շրջանակն ավելի լայն է, քան գործող օրենսդրությամբ սահմանվածը: Բացի այդ, ընտրական օրենսդրության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ընտրական գործընթացի յուրաքանչյուր մասնակից միայն իր սուբյեկտիվ ընտրական իրավունքի խախտման կամ անմիջական խախտման հնարավորության դեպքում կարող է դիմել համապատասխան մարմին՝ հանձնաժողովի որոշումը, գործողությունները կամ անգործությունները բողոքարկելու նպատակով, ինչը, կարծում ենք, ինքնին հակասում է ազատ ընտրությունների անցկացման սկզբունքին և անհարկի սահմանափակում է ընտրական իրավունքների պաշտպանության իրականացման հնարավորությունը:

Աշխատանքի երկրորդ գլուխը՝ **«Ընտրական վեճերի վարչաիրավական քննության առանձնահատկությունները»**, կազմված է երեք պարագրաֆներից:

Առաջին՝ «Ընտրական հանձնաժողովները որպես ընտրական վեճեր քննող մարմիններ» վերտառությամբ պարագրաֆում հետազոտվել են ընտրական հանձնաժողովների գործունեության՝ ինչպես ՀՀ ընտրական օրենսդրությամբ, այնպես էլ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքով ամրագրված վարչարարության հիմնարար սկզբունքները: Կարևորելով դրանցից յուրաքանչյուրի գործնական նշանակությունը, աշխատությունում առանձնացվել է հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքը և մատնանշվել, որ սահմանափակումը վերաբերում է ոչ թե հայեցողական լիազորությունների ծավալին, այլ դրանց կիրառման առաջնահերթությանն ու իրականացման նախապայմաններին, ուստի դրա արդյունավետ կիրառումը կնպաստի ինչպես կամայականությունների վերացմանը, այնպես էլ վարչական մարմինների՝ որպես այդպիսին կայանալու գործընթացին:

Ընտրական հանձնաժողովների գործունեության համատեքստում ուշագրավ է հատկապես ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի իրավական կարգավիճակի ուսումնասիրությունը, քանի որ հետազոտությունը հիմք է տալիս փաստել, որ ոչ միայն վերջինիս ձևավորման կարգը չի

բխում միջազգային փորձի համատեքստում տարածում գտած այնպիսի չափորոշիչներից, ինչպիսիք են չեզոքությունը, ու անկողմնակալությունը, այլև մի շարք լիազորություններ, մասնավորապես ընտրական օրենսդրության վերաբերյալ պարզաբանումներ տալու լիազորությունը, համահունչ չէ իր իրավական կարգավիճակին և կարող է նույնիսկ խանգարել իր որոշ գործառույթների իրականացմանը:

Երկրորդ՝ «Ընտրական հանձնաժողովների կողմից ընտրական վեճերի քննության առանձնահատկությունները»

վերտառությունը ամբ պարագրաֆում ընտրական հանձնաժողովների գործունեության նկատմամբ հասարակական վստահության և կոնկրետ սուբյեկտի խախտված ընտրական իրավունքի արդյունավետ պաշտպանության ապահովման տեսանկյունից, առաջարկվել է մոնիթորինգի ինստիտուտի ներմուծումը: Այն ենթադրում է դիտորդական խմբի կողմից ընտրական վեճի քննության ընթացքում ընտրական հանձնաժողովի գործունեության արդյունավետության գնահատում, առկա թերությունների վերհանում և համակարգում ինչպես կիրառվող նորմատիվ ակտերում, այնպես էլ իրավակիրառ պրակտիկայում, և ոլորտի կատարելագործման վերաբերյալ համապատասխան առաջարկությունների մշակում և հրապարակում: Թե ինչպիսի կազմով, ինչ կարգով պետք է ձևավորել և կազմակերպել դիտորդական խմբերի գործունեությունը, քննարկվելիք ընթացակարգային հարցեր են: Միակ նախապայմանն այն է, որ ընտրական վեճերի քննության ընթացքում անցկացվող մոնիթորինգն իրականացվի հասարակական հիմունքներով գործող մարմինների միջոցով, որպեսզի այն իրավամբ ներկայացնի հանրության լայն շերտեր:

Երրորդ՝ «Ընտրական վեճերի քննության այլ վարչական մարմինների կողմից»

վերտառությունը ամբ պարագրաֆում նշվում է, որ վարչարարության վերաբերյալ ՀՀ գործող օրենսդրության համաձայն ընտրական վեճեր լուծող վարչական մարմիններ են հանդիսանում ոչ միայն ընտրական հանձնաժողովները, այլև մի շարք պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, որոնք, ի տարբերություն ընտրական հանձնաժողովների, մասնագիտացված չեն որպես ընտրություններ կազմակերպող, դրանց օրինականության նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմիններ, սակայն իրենց հիմնական գործառույթներն իրականացնելու

ընթացքում օրենքով սահմանված կարգով աջակցում են ընտրությունների կազմակերպմանն ու անցկացմանը, իրենց իրավասությունից բխող հարցերի շուրջ ընտրախախտումների առաջացման դեպքերում՝ իրականացնում նաև ընտրական վեճերի քննությունը: Այդպիսի մարմիններ են ՀՀ Ոստիկանությունը, Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովը, տեղական ինքնակառավարման մարմինները՝ համապատասխան ոլորտը կարգավորող իրավական ակտերի հիման վրա: Ըստ էության, ՀՀ ներկայիս սոցիալ-տնտեսական, իրավաքաղաքական պայմաններում, կարծում ենք, որ նախընտրելի է ընտրական վեճերի՝ վարչական կարգով քննության գործող տարբերակը: Պարզապես, ընտրական իրավունքների պաշտպանության պառչած համակարգի երաշխավորման տեսանկյունից, նպատակահարմար է ՀՀ ընտրական օրենսգրքում հղում կատարել համապատասխան օրենսդրությանն այն բոլոր դեպքերում, երբ ներկայացվող գործի քննության առանձնահատկությունները սահմանված են այդ օրենսդրությամբ:

Ատենախոսության երրորդ գլուխը՝ **«Ընտրական վեճերի դատական կարգով քննության առանձնահատկությունները»**, բաղկացած է երկու պարագրաֆից:

Առաջին՝ «ՀՀ վարչական դատարանի կողմից ընտրական վեճերի քննության սահմաններն ու առանձնահատկությունները» վերտառությամբ

պարագրաֆում վերլուծվել է ընտրական վեճերի քննությունն ու լուծումը վարչական արդարադատության իրավասությանը հանձնելուն ուղղված տեսակետները և դրանց արդյունքում հանգել այն եզրակացության, որ ընտրական վեճերը, որպես այդպիսին, բխում են ոչ թե մասնավոր, այլ հանրային իրավահարաբերություններից, հետևաբար, նպատակահարմար չէ դրանց քննությունն իրականացնել քաղաքացիադատավարական ընթացակարգին համապատասխան: Վարչական դատավարությունն էապես տարբերվում է քաղաքացիական դատավարությունից ինչպես իր նպատակներով ու իրականացվող գործառնությունով, այնպես էլ սկզբունքների կազմով և բովանդակությամբ: Ուստի արդարացված է ընտրական վեճերի, որպես հանրային-իրավական հարաբերությունների, քննության իրականացումը վարչական դատավարական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Սույն պարագրաֆում անդրադարձ է կատարվել նաև ընտրական վեճերով վարչական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների շրջանակին, այս գործերի ընդդատությանը, դատավարական ժամկետներին, վարչական դատարանի կողմից՝ օրենքով նախատեսված կարգով կայացրած որոշումներին և դրանց ուժի մեջ մտնելուն, ինչը, հատկապես, հետաքրքրական է, քանի որ ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերով վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը վերջնական են, վերանայման ենթակա չեն և ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից: Մինչդեռ վարչական արդարադատության հիմնական նպատակառոգ դրվածությունը մարդու իրավունքների ու ազատությունների դատական պաշտպանության ապահովումն է, ինչի արդյունավետության բարձրացումը պայմանավորված է նաև դատական ակտի բողոքարկելիությամբ: Յետևաբար, կարծում ենք, որ ընտրական վեճերով վարչական դատարանի որոշման բողոքարկման հնարավորության արգելքը չի բխում վարչական արդարադատության, որպես մարդու իրավունքների պաշտպանությունն ապահովող ընթացակարգի էությունից:

Երկրորդ՝ « ԶԶ սահմանադրական դատարանը որպես ընտրական վեճեր քննող մարմին» վերտառությամբ պարագրաֆում ներկայացվել է սահմանադրական դատարանի կողմից ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված վեճերի քննության առանձնահատկությունները՝ 2005 թվականի նոյեմբերի 27-ի սահմանադրական բարեփոխումներից հետո և հանգել այն եզրակացության, որ ոչ նախքան սահմանադրական փոփոխություններն ամրագրված «ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճեր» և ոչ էլ փոփոխություններից հետո ամրագրված «ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված վեճեր» ձևակերպումներն ամբողջությամբ չեն արտահայտում սահմանադրի կողմից տվյալ ձևակերպման հիմքում դրված իմաստը, այն է՝ ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ կայացված որոշման վավերականության ստուգումը: Ուստի ներկայումս ընթացող սահմանադրափոփոխական բարեփոխումների համատեքստում անխուսափելիորեն անհրաժեշտ է անդրադառնալ վերը նշված սահմանադրական ձևակերպման որոշակիացմանը՝ այն ավելի

ընկալելի դարձնելու և տարաբնույթ մեկնաբանություններին գերծմնալու համար:

Եզրակացություն մեջ ամփոփվել են կատարված հետազոտության արդյունքները և ներկայացվել մի շարք եզրահանգումներ ու առաջարկություններ:

1. «Ընտրական վեճ» իրավական եզրույթի համալիր հետազոտությունը թույլ է տալիս հանգել այն եզրակացության, որ ընտրական վեճը հանդիսանում է միջճյուղային ինստիտուտ: Սրանից էլ բխում է այն, որ գործող օրենսդրության մեջ ընտրաիրավական հարաբերություններ կարգավորող յուրաքանչյուր իրավական ակտ յուրովի մոտեցում է ցուցաբերել «ընտրական վեճ» իրավական երևույթի ինչպես բովանդակային, այնպես էլ կարգավորման ընթացակարգային առանձնահատկությունների նկատմամբ: Այնուամենայնիվ, կարծում ենք, որ նույնաբնույթ հարաբերություններ կարգավորող իրավական ակտերում տարբեր եզրույթների կիրառումը ոչ միայն չի նպաստում օրենսդրության ներդաշնակեցմանը, այլև դժվարություններ է առաջացնում իրավակիրառ գործունեության ընթացքում՝ առավել խոցելի դարձնելով կարգավորվող ոլորտը: Ուստի, առաջարկվել է ՀՀ ընտրական օրենսգրքում ամրագրել «ընտրական վեճ» եզրույթի համապարփակ բնորոշումը, որը կիրառելի կլինի նաև այլ իրավական ակտերով կարգավորվող ընտրաիրավական հարաբերությունների կարգավորման ընթացքում:

2. Ընտրական վեճերի առաջացման պատճառների համակարգի համալիր ուսումնասիրության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացության, որ ընտրական վեճի առաջացման պատճառ է հանդիսանում իրավախախտումը, որն իր հերթին պայմանավորված է մի շարք հանգամանքներով: Հաճախ մասնագիտական գրականության մեջ դրանցից որևէ մեկի կամ մի քանիսի առկայությունը դիտարկվում է որպես ընտրական վեճի առաջացման պատճառ, մինչդեռ այն պարզապես նպաստում է իրավախախտման առաջացմանը, ինչն էլ հենց հիմք է հանդիսանում ընտրական վեճի առաջացման համար: Ուստի, առաջարկվել ենք արմատապես վերանայել ընտրական վեճերի առաջացման պատճառների համակարգի ուսումնասիրության վերաբերյալ ձևավորված մոտեցումը, որի դեպքում ընտրական իրավունքի խախտում հանգեցնող յուրաքանչյուր գործոն դիտարկվում է որպես ընտրական վեճի առաջացման պատճառ և խեղաթյուրում տվյալ հասկացության նպատակային նշանակությունը:

3. Կարևորելով ընտրական իրավունքների հանրային նշանակությունը և ելնելով այն հանգամանքից, որ ընտրությունների ընթացքում պետական մարմնի կայացրած որոշմամբ հաճախ խախտվում են ոչ թե մեկ անձի, այլ մի որոշակի ընտրազանգվածի ընտրական իրավունքներ, առաջարկվել է որպես ընտրական գործընթացի անորոշ քանակով մասնակիցների իրավունքների պաշտպանության միջոց կիրառել խմբային հայցը: Այն, ունենալով հանրային բնույթ, բխում է վարչական արդարադատության էությունից, և նպատակահարմար է կիրառել ընտրական վեճերի քննության ընթացքում: Միևնույն ժամանակ, հաշվի առնելով խմբային հայցի ինստիտուտի առնչությամբ առկա սուբտարածայնությունները, առաջարկվել է կիրառել ոչ թե ավանդաբար ձևավորված խմբային հայցի ինստիտուտը, այլ միայն դրա առանձին դրսևորումներ՝ համապատասխանեցնելով գործող իրավակարգավորումների հետ:

4. Ընտրական վեճի սուբյեկտային կազմի առանձնահատկությունների համալիր հետազոտությունը թույլ է տալիս հանգել այն եզրակացության, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 1-ին մասնամրագրում է վարչական կարգով քննվող ընտրական վեճի սուբյեկտներին ներկայացվող այնպիսի պահանջներ, որոնք ոչ միայն չեն նպաստում, այլ և երբեմն խոչընդոտում են ազատ և թափանցիկ ընտրությունների անցկացման գործընթացին: Ուստի, ատենախոսությունում առաջարկվել է վերանայել վերոնշյալ նորմը և ամրագրել այնպիսի կարգավորում, որը չի սահմանափակի ընտրական գործընթացի մասնակիցների՝ իրենց ընտրական իրավունքների արդյունավետ պաշտպանություն ասպահովելու հնարավորությունը:

5. ՀՀ ընտրական օրենսդրության համաձայն, ընտրական հանձնաժողովներն ընտրական վեճերի քննությունն իրականացնում են մի շարք հիմնարար սկզբունքների հիման վրա, որոնցից, հատկապես, մեր կողմից առանձին քննության առարկա է դարձել հայեցողական լիազորությունների սահմանափակման սկզբունքը: Չնայած գործնականում այս սկզբունքի վերաբերյալ ձևավորված թյուրըմբռնմանը՝ որպես կոռուպցիոն ռիսկեր պարունակող երևույթի, ատենախոսության մեջ հիմնավորվել է, որ այս սկզբունքը ենթադրում է ոչ թե ընդհանուր առմամբ պետական մարմինների լիազորությունների ծավալի կամայական

սահմանափակում, այլ ամրագրում է լիազորությունների կատարման առաջնահերթությունն ու հստակեցնում իրականացման նախապայմանները: Ուստի, առաջարկվել է վերանայել այս սկզբունքի ընկալման վերաբերյալ ձևավորված պատկերացումները, քանի որ դրանք ենթարկվում են երաշխավորում է ընտրական վեճի օբյեկտիվ քննությունն և լուծում:

6. ՀՀ ընտրական օրենսգրքի՝ ընտրական հանձնաժողովների որոշումների, գործողությունների (անգործության) բողոքարկման կարգը սահմանող նորմի ուսումնասիրությունից բխում է, որ օրենքը սահմանում է ընտրական հանձնաժողովի՝ որպես կոլեգիալ մարմնի որոշումների, գործողությունների (անգործության) բողոքարկման կարգը, իսկ նրա անդամների գործողությունների (անգործության)՝ վարչական կարգով բողոքարկման վերաբերյալ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը որևէ դրույթ չի պարունակում: Մինչդեռ գործնական հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ օրենսդիրն ընտրական հանձնաժողովների անդամներին այնպիսի լայնածավալ լիազորություններով է օժտել, որ վերջիններս իրենց իրավասության իրացման կամ դրանց չարաչափման միջոցով հնարավորություն ունեն խախտելու քաղաքացիների ընտրական իրավունքները: Հետևաբար, առաջարկվել է օրենսդրությամբ ամրագրել նաև ընտրական հանձնաժողովների առանձին անդամների գործողությունների (անգործության) բողոքարկման ընթացակարգ:

7. Ընտրական հանձնաժողովների կողմից ընտրական վեճերի արդյունավետ քննությունն ապահովելու, ընտրական վեճերի՝ վարչական կարգով քննության գործընթացի նկատմամբ հասարակության վստահության աճի, ընտրական հանձնաժողովների պատասխանատվության աստիճանը բարձրացնելու նպատակով ատենախոսությունում առաջարկվել է ընտրական վեճերի քննության գործընթացներին մոնիթորինգի ինստիտուտը: Այն ենթադրում է դիտորդական խմբի կողմից ընտրական վեճի քննության ընթացքում ընտրական հանձնաժողովի գործունեության արդյունավետության գնահատում, առկա թերությունների վերհանում և համակարգում ինչպես կիրառվող նորմատիվ ակտերում, այնպես էլ իրավակիրառ արակտիկայում, ինչպես նաև ոլորտի կատարելագործմանն ուղղված համապատասխան

առաջ արկու թյ ու ն ն եր ի մ շ ա կ ու մ և հրապարակում, որը պետք է իրականացվի հասարակական հիմունքներով:

8. Վարչական կարգով ընտրական վեճերի քննության և լուծման ընթացքում առանձնահատուկ դեր ունի ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը, որը հանդես է գալիս ոչ միայն որպես ընտրական վեճ քննող մարմին, այլ որպես սուբյեկտ, որն առանձնահատուկ իրավասությամբ է օժտված ընտրական օրենսդրության կիրառման ոլորտում (մասնավորապես՝ պարզաբանումներ տալու գործառնություն): Օրենսդրի կողմից ԿԸՀ-ին նման լայն լիազորություններով օժտելը, հատկապես ընտրական վեճերի քննության ընթացքում, հաճախ կարող է անբարենպաստ հետևանքներ առաջացնել ընտրական վեճի կողմի համար, ինչից էլ բխում է նշված պետական մարմնին անհամաչափ լիազորություններով օժտելու գաղափարը: Քանի որ ԿԸՀ-ի կողմից ընտրական վեճերի քննությունն ու լուծումն արդյունավետ իրականացնելու գործընթացը սերտորեն կապված է ԿԸՀ-ի ձևավորման գործընթացի հետ, ուստի ատենախոսության մեջ հիմնավորվել է ինչպես ԿԸՀ-ի ձևավորման ընթացակարգի փոփոխության, այնպես էլ իրավասության հստակեցման անհրաժեշտությունը՝ ժողովրդավարության պահանջներից բխող իրավական լուծումներով:

9. Վարչական արդարադատության կիրառումը ընտրական իրավունքների պաշտպանության ոլորտում իսկապես արդարացված է, քանի որ հիմնականում ընտրական վեճերի կողմ են հանդիսանում պետական կառավարման (հատկապես ընտրական հանձնաժողովներ) և տեղական ինքնակառավարման մարմիններ ու դրանց պաշտոնատար անձինք, ուստի օրենսդիրն ընտրական վեճերն իրավացիորեն դիտարկել է որպես հատուկ վարույթ և վերջիններիս քննության համար նախատեսել մի շարք ընթացակարգային առանձնահատուկություններ: Այնուամենայնիվ, կարծում ենք, որ դրանց մի մասը, մասնավորապես, ընտրական գործերի ընդդատությանը, վարչական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների շրջանակին, դատական ակտի ուժի մեջ մտնելուն ուղղված իրավակարգավորումներում առկա են ներքին անհամապատասխանություններ և համահունչ չեն վարչական արդարադատության՝ որպես մարդու իրավունքների պաշտպանության միջոցի էությունը:

10. Ընտրական գործընթացների իրավակարգավորման խնդրում ՀՀ սահմանադրական դատարանի դերի և նշանակության ընկալման վերաբերյալ 2005թ-ի նոյեմբերի

27-ի հանրաքվեի արդյունքներով կատարված սահմանադրական փոփոխություններից հետո տարատեսակ մեկնաբանություններ են ձևավորվել Սահմանադրական դատարանի իրավասության շրջանակի վերաբերյալ, քանի որ ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետն ամրագրում է, որ սահմանադրական դատարանը լուծում է ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված վեճեր, իսկ մինչ սահմանադրական փոփոխությունները՝ Սահմանադրական դատարանը լուծում էր ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճեր: Այս փոփոխության արդյունքում թե գործնականում, թե տեսության մեջ ձևավորված տարաբնույթ մեկնաբանությունները թույլ են տալիս հանգել այն եզրակացության, որ ոչ «ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճեր», և ոչ էլ «ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճեր» ձևակերպումներն ամբողջությամբ չեն բացահայտում սահմանադրի կողմից տվյալ ձևակերպման հիմքում դրված իմաստը, ուստի ներկայումս ընթացող սահմանադրափոփոխական բարեփոխումների համատեքստում անխուսափելիորեն անհրաժեշտ է անդրադառնալ վերը նշված ձևակերպումն առավել ընկալելի դարձնելու, հատկապես, որ Սահմանադրական դատարանը, որպես ուղենիշ, իր որոշումներից մեկում¹ հստակ պարզաբանում է տվել վերոնշյալ իրավասության շրջանակի վերաբերյալ:

Սույն աշխատությունը հանդիսանում է փորձ իրավագիտության տեսանկյունից ուսումնասիրելու ընտրական վեճերի հետ կապված հիմնարար խնդիրները և չի հավակնում լինել վերջնական և բացարձակ, քանի որ, ելնելով հարցի կարևորությունից ու արդիականությունից, ինչպես նաև մշտապես դինամիկ զարգացման մեջ գտնվելու տեսանկյունից, այն ունի հետագա ուսումնասիրության անհրաժեշտություն:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հետևյալ հրատարակված աշխատություններում:

¹ Տե՛ս ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2013 թ. մարտի 14-ի «ՀՀ Նախագահի թեկնածուներ Րաֆֆի Կոնյալարի 3ովհաննիսյանի և Անդրեաս Ղուկասյանի դիմումների հիման վրա՝ ՀՀ ԿԸՀ-ի 2013 թ. փետրվարի 25-ի՝ «ՀՀ Նախագահ ընտրվելու մասին» թիվ 62-Ա որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ գործով» թիվ ՍԴՈ-1077 որոշումը:

1. Ա. Եսայան, «Ընտրական վեճերը և դրանց առաջացման պատճառները», «Պետություն և իրավունք», թիվ 2-3(60-61), Երևան 2013, էջ 122-126:
2. Ա. Եսայան, «Ընտրական հանձնաժողովները որպես ընտրական վեճեր քննող և լուծող մարմիններ», «Դատական իշխանություն», թիվ 10-11/172-173, Երևան 2013, էջ 38-43:
3. Ա. Եսայան, «Ընտրական վեճերի քննության վերաբերյալ օրենսդրության կատարելագործմանն ուղղված մի քանի հիմնահարցեր», «ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների 2013թ. նստաշրջանի նյութերի ժողովածու», ԵՊՀ հրատ., Երևան 2014, էջ 14-21:
4. Ա. Եսայան, «ՀՀ վարչական դատարանի կողմից ընտրական վեճերի քննության սահմաններն ու առանձնահատկությունները», «ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների 2014թ. նստաշրջանի նյութերի ժողովածու», ԵՊՀ հրատ., Երևան 2015, էջ 22-36:

Резюме

Եսայան Անայտ

Проблемы правового регулирования избирательных споров в РА

Диссертация посвящена разработке процессов, направленных на комплексное исследование избирательных споров в РА, процедур, гарантирующих их объективное рассмотрение и разрешение, усовершенствование и гармонизацию действующего избирательного законодательства, поскольку практические исследования свидетельствуют об уязвимости, нестабильности и малой эффективности избирательного законодательства. Еще будучи на стадии формирования, последнее часто подвергается ключевым, коренным изменениям, которое позволяет констатировать, что оно по крайней мере не соответствует в необходимой мере минимальным требованиям избирательного процесса, поэтому необходимо изменить, переосмыслить сформированные представления о реформах законодательства в отношении указанных институтов. Это в первую очередь обусловлено нехваткой правовой культуры, которая является важным фактором, предопределяющим весь процесс правовых реформ, и без которой не возможно обеспечивать как естественную правосозидательную деятельность, так и правомерную, правоприменительную практику.

Объектом изучения являются те правовые рычаги, которые направлены на реализацию защиты нарушенных во время избирательного процесса избирательных прав граждан.

Предметом изучения являются теоретические положения, имеющие место в специализированной литературе, которые выявляют сущность избирательного процесса – как межотраслевого института, нормативные положения, закрепленные в правовых актах, регулирующих рассмотрение и разрешение избирательных споров, а также правоприменительную практику, сложившуюся относительно решения избирательных споров, международные экспертные заключения и результаты социологических исследований.

Целью исследования является выявление сущности избирательного спора – как межотраслевого института, условий и причин, способствующих его возникновению, комплексное изучение способов рассмотрения и разрешения, а также содействие законодательству и правоприменительной практике, направленное на регулирование избирательных споров в результате этого.

Исходя из соображений полноценности исследования, в работе представлены следующие задачи:

- изучение многообразия имеющихся определений правового термина “избирательный спор” и разработка определения в соответствии с сущностью по возможности всеобъемлющих и конкретных правовых отношений;

- выявление причин избирательных споров и способствующих им условий и представление предложений по организационно-правовым аспектам, направленным на их устранение;

- изучение видов избирательных споров, выявление их особенностей и представление предложений по соответствующим правовым решениям;

- изучение статуса и полномочий субъектного состава избирательных споров и разъяснение их роли и значения в контексте рассмотрения и разрешения избирательных споров;

- выявление законодательных недостатков рассмотрения и разрешения избирательных споров в административном и судебном порядке и представление научно обоснованных предложений для их комплексного решения;

- всестороннее исследование роли и деятельности Конституционного Суда РА в ходе рассмотрения и разрешения избирательных споров и представление выводов, направленных на решение возникших в связи с этим проблем.

Научная новизна заключается в том, что диссертация является одной из первых попыток в направлении комплексного исследования избирательных споров в Республике Армения по результатам анализа сегодняшних политико-правовых реальностей, конституционно-правовых и административно-правовых аспектов их рассмотрения и решения, комплексного представления решения избирательных споров – как правового средства защиты избирательных прав лица. В вышеупомянутом контексте сделана попытка представить ряд законодательных предложений, направленных на усовершенствование рассмотрения избирательных споров, которые могут способствовать эффективной защите избирательных прав. В частности, обоснована необходимость расширения рамок избирательной правосубъектности, закрепленных законодательством РА, конкретизации статуса

Центральной Избирательной Комиссии РА и ограничения полномочий комиссии в контексте рассмотрения избирательных споров. Впервые сделана попытка представить институт группового иска – как средства защиты коллективных избирательных прав, установив необходимые предпосылки его применения.

Работа выполнена в Кафедре Конституционного Права Юридического Факультета ЕГУ, где была она рассмотрена. Заключение и основные положения, отраженные в диссертации были обобщены в ряде научных публикаций автора.

Работа состоит из введения, трех глав, которые включают девять параграфов, заключения и списка примененной литературы.

Summary

Anahit Yesayan

Main issues of election disputes legal settlement in the Republic of Armenia

Dissertation is devoted to election disputes in the Republic of Armenia, complex analysis of procedures ensuring their objective examination and solution, development of processes directed to improvement and correspondence to applicable Elective Legislation as practical researches evidence vulnerability, instability and minimum efficiency of Elective Legislation. Having been in the formation process, the latter often inappropriately undergoes axial and fundamental changes enabling to state that it doesn't necessarily meet minimum demands of elective processes, i.e. it's necessary to change, to give a new meaning to formed conceptions regarding the improvement of legislation in regard of the mentioned institutes. First of all, it's conditioned with lack of legal culture that is an important predetermining factor and it's impossible to provide both regular law-establishing activity and legal application lawful practice without it.

Legal levers directed to citizens' violated elective rights defense at elective process are considered as research objects.

Theoretic provisions in specialization literature disclosing elective disputes as an essence of inter-branch institute, normative provisions stated in legal acts regulating the examination and solution of elective disputes as well as legal application practice, formed in regard of election disputes solution, international expertise conclusions and results of sociologic researches are considered as research subjects.

The goal of research is an essence disclosure of inter-branch institute, detection of conditions and reasons promoting its occurrence, complex examination of examination

and solution methods as well as contribution to improvement of legislative and legal application practice, directed to election disputes settlement as a result.

Proceeding from the reasons to make a complete research, the following tasks were established in work:

- available definitions versatility examination regarding the legal term “election dispute” and development of a definition corresponding to essence of universal and concrete legal relations as a result of their comparative analysis;
- definition of reasons of elective disputes occurrence and contributing conditions as well as proposing of organization-legal ways, directed to their elimination;
- research of election disputes types, disclosure of their particularities and proposing of corresponding legal solutions;
- research of status and privileges particularities of subjective content of election disputes as well as clarification of their role and meaning in context of election disputes examination and settlement;
- disclosure of legislative defects for administrative and judicial examination and settlement of election disputes as well as presentation of scientifically grounded offers for their complex settlement;
- multilateral examination of the role and activity of Constitutional Court of RA during the process of examination and settlement of election disputes and proposal of conclusions for main issues solution occurred in this regard.

The scientific innovation is that dissertation is one of the first attempts for complex examination of constitutional-legal and administrative-legal aspects of election disputes, their examination and settlement in the Republic of Armenia by results of the present legal-political realities analysis as well as election disputes settlement for complex presentation of legal means of election rights protection of a person. A number of legislative proposals, directed to improvement of election disputes examination were submitted in the above-mentioned context that may contribute efficient defense of voting rights. Particularly, a necessity of status definition and powers limitation of the Central Election Commission of RA was grounded within the context of legal-subjectivity framework, stated by RA legislation. For the first time an attempt was made to present an institute of group claim as means of collective voting rights defense, stipulating necessary pre-conditions for its application.

The work was performed at the chair of Law of Yerevan State University where its discussion was made. The conclusions and main provisions, expressed in dissertation were summarized in a number of scientific publications by author.

The work consists of introduction, three chapters, including nine paragraphs, conclusion and the list of used literature.